

Хрещенський ярмарок у роки непу

Ірина Шляхова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: Shlyakhovairina@ukr.net

Проблема швидкої та ефективної організації внутрішнього ринку змусила радянську владу звернути увагу на історично властиву для країни і Слобожанщини в тому числі форму торгівлі – ярмарки. Центром ярмаркової торгівлі у Лівобережній Україні був Харків, звідки і починалося «ярмаркове колесо». Ярмаркова торгівля, яка була так широко розвинена в минулому і майже повністю зупинена в роки громадянської війни і воєнного комунізму, почала поступово відроджуватися з осені 1921 р.

У роботі Хрещенського ярмарку брали участь установи державної торгівлі, Центроспілка, радянські та іноземні приватні фірми. Держава допускала залучення до ярмаркових операцій представників приватної торгівлі, але провідна роль все ж зберігалася за представниками державних і кооперативних організацій.

Одним із перших в УСРР було відновлено Хрещенський ярмарок у Харкові. Проведення Хрещенського ярмарку було дозволено на територіях Кінного та Благовіщенського базарів у грудні 1922 р. вийшла постанова РНК УСРР «Про порядок відкриття ярмарків». Комвнторг УСРР визначив, що відродження ярмарок відповідає життєвим інтересам радянської внутрішньої торгівлі, тому відновлення українських ярмарок стало черговою задачею господарських органів.

Харківський Губвиконком та Міськрада асигнували значні кошти з місцевого бюджету на проведення робіт з організації ярмарки у місті. 28 листопада 1922 р. Харківський губвиконком асигнував ярмарковому комітету 3 млн. крб. для підготовки Хрещенського ярмарку. Важливим заходом зі зміцнення Харківського ярмарку стало не в останню чергу і зобов'язання всіх губернських господарських відділів організувати відповідні органи сприяння ярмарковому комітету. Суттєвим стимулом у роботі Хрещенського ярмарку стало його звільнення від сплати деяких податків та надання пільг: зниження залізничного тарифу (15% або 25%); звільнення від державного промислового та місцевих податків і зборів з торговельних операцій; пільги по акцизу; пільги по страхуванню (25%).

Робота ярмарку активно висвітлювалася у місцевій періодиці. На жаль, у загальносоюзній економічній пресі, а саме у газеті «Экономическая жизнь», Хрещенський ярмарок не знайшов помітного висвітлення, оскільки порівняно з обігом Нижегородського торгу ярмарок у Харкові помітно поступався. Загальний обіг Харківського ярмарку склав 967 тис. червінців, а у довоєнний час близько 10–12 млн. зол. крб. Тому можна стверджувати, що по-перше, економічні ресурси ярмарку не були використані повною мірою, по-друге, доводить, що радянське керівництво відводило йому лише допоміжну роль у налагодженні місцевого товарообігу. Хрещенський ярмарок мав потрібний потенціал і можливості для того, щоб створити конкуренцію Нижегородському торгу.

Більше того Харківський ярмарок довів, що місто зберігає своє значення перевалочного пункту для торговельних зв'язків України та центральних губерній РРФСР, а під час роботи у 1923 р. посилив його завдяки тому, що у Харкові, як столиці республіки, були сконцентровані головні виробничі та торговельні організації. У 1924 р. було досягнуто 80% довоєнного обсягу Хрещенського торгу. Суттєвим же недоліком у роботі ярмарку була відсутність тісного контакту з селянством, тому перед ним постало завдання організації широкої роздрібної торгівлі предметами селянського вжитку, оскільки «селянин мав відчутти турботу про нього та його господарство».

У відповідності з курсом на витіснення приватного капіталу з ринку радянська влада до 1925 р. досягла того, що державні торговельні органи мали 90,4% обігу ярмарку за продажем і 59,6% – за купівлею.

У 1925–1926 рр. на розвитку Хрещенського ринку негативно позначилася економічна ситуація в країні, викликана товарним голодом. Наприкінці 1925 р. на запити місцевої влади Наркомвнуторг УСРР відповів, що надалі «немає можливості забезпечити постачанням ярмарку промисловим крамом, а тому він у січні 1926 р. не може бути організований». Перш за все причини цього слід вбачати у майже повному оволодінні ринку уєспільненим сектором торгівлі. У грудні 1926 р. колегія Наркомторгу УСРР вирішила не проводити ярмарок, оскільки «умови торговельної та фінансової ситуації не викликають великої потреби в існуванні на цей [1927 р.] рік Хрещенського ярмарку». В умовах хлібозаготівельної кризи 1927–1928 рр. ярмарок міг би відіграти суттєве значення.

Таким чином, відновлення Хрещенського ярмарку у Харкові в роки непу відобразило історичні традиції регіону та повернуло йому значення ярмаркового центру. В умовах економічного курсу радянської влади потенційні можливості ярмарку не були використані у повній мірі. Витіснення приватного капіталу, зростання уєспільненого сектору торгівлі та згортання ринкових відносин визначили і долю ярмарку, який припинив свою роботу з 1926/27 господарського року.